

Het Zweedse onderwijs – anno 1977

Elk jaar organiseert de Lerarenvakbond in samenwerking met de vaksecties een éénweekse conferentie, gewijd aan een bepaald actueel onderwijsprobleem. In oktober 1976 werd het thema 'het arbeidsmilieu op school' ingeleid door de eerste na oorlogse conservatieve minister van onderwijs, mevr. Britt Mogård. Zij kan bogen op een langdurige ervaring op het terrein van de onderwijshervormingen.

'Het arbeidsmilieu op school' werd niet zo erg toevallig tot hoofdthema van de conferentie; het is het hete hangijzer van het huidige Zweedse onderwijs en is bovendien ook de titel van een belangrijk onderzoek – het SIA-rapport – dat aanleiding werd tot een nieuwe schoolhervorming, een hervorming die zich nu moet gaan voltrekken op de scholen afzonderlijk en in de klas: de meso- en microstructuren. De arbeidssituatie vooral in het hoogstadium van de grundskola wordt nog steeds negatief beïnvloed door spijbelen, gebrek aan motivatie, disciplineproblemen en agressie van de leerlingen – met als gevolg overspannen leraren. Uiteraard mag dit niet gegeneraliseerd worden voor alle scholen! Een aspect van hetzelfde thema, waaraan tijdens de 'Schoolweek 1976' aandacht werd besteed, was de technische onveiligheid binnen de diverse practicalokalen.

Dat Zweden nog steeds – ondanks vele nog niet opgeloste problemen – de belangstelling trekt van mensen uit het onderwijs in westelijke landen, bleek ook uit de aanwezigheid van vertegenwoordigers van lerarenvakbonden uit de andere Scandinavische landen, West-Duitsland, Frankrijk en Groot-Britannië. Uit Nederland was geen officiële vertegenwoordiger aanwezig.

De schoolweek vond plaats kort na een opzienbarende regeringswisseling: een bijna 40-jarig sociaal-democratisch reformistisch bewind moest het veld ruimen voor een nogal wankel coalitie van conservatieven, liberalen en een centrum-partij. Kort na haar installatie kwam de nieuwe regering met een algemene intentieverklaring. Hieruit kwam naar voren dat men niet van plan was om in het onderwijs een belangrijke koerswending te voltrekken. Een mammoettanker, in de vorm van een goed doorwrocht systeem van economische, sociale en onderwijskundige voorzieningen, waaraan 40 jaar was gesleuteld, kan trouwens moeilijk plotseling van koers veranderen. Bovendien hadden alle vroegere oppositiepartijen steeds loyaal de onderwijshervor-

mingen ondersteund.

De meest negatieve verandering, die men van een burgerlijke regering kan verwachten, is een verschuiving van prioriteiten: een bevoordeling van het bedrijfsleven ten koste van hard noodzakelijke voorzieningen in het onderwijs. Maar in de intentieverklaring lezen we 'dat de hervormingspolitiek zal worden voortgezet, dat deze gericht zal zijn op goed onderwijs, aangepast aan de verschillen in talenten en belangstelling van de leerlingen . . .'. Ook zegt men te willen streven naar kleinere scholen en klassen, naar meer aandacht voor de basisvakken en voor de zwak gemotiveerde leerlingen in het hoogstadium. De invloed van leraren, leerlingen en ouders zal op lokaal niveau moeten toenemen, terwijl ook de relatie met het bedrijfsleven en in het algemeen met de wereld buiten de school versterkt moet worden. In concreto zal er aandacht worden gegeven aan de opleidingen binnen de verzorgende beroepen. Hieraan bestaat nl. een grote behoefte en de opleidingen zijn dringend toe aan een revisie.

Ook in het hoger onderwijs worden noodzakelijke veranderingen ingevoerd: andere leerinhouden, méér geld voor onderzoek, herstructurering van het tertiaire onderwijs, afschaffing van de geldende numerus clausus en herziening van verantwoordelijkheden van de centrale en lokale overheden. De man die met de uitvoering van dit hoger onderwijs nieuwe stijl belast is, heet Jan-Erik Wikström en is onderwijs-politicus van de liberale partij. Hij houdt zich in eerste instantie bezig met het hoger onderwijs, het wetenschappelijk onderzoek, het volwassenenonderwijs, de algemene culturele politiek en met Sveriges Radio (incl. Televisie). Wikström moet nu proberen de sterk verguisde nieuwe wet op het hoger onderwijs, die op 1 juli 1977 van kracht wordt, ten uitvoer te brengen – tegen de wil van studenten, hoogleraren en wetenschappelijke staven in! Hoewel Wikström vond dat het bedrijfsleven bij de hervormingen een zeker belang had, garandeerde hij dat dit zeker geen sturende rol mocht worden. De ontwikkelingen in het basisonderwijs worden in hoge mate bepaald door de uitslag van een aantal onderzoeken, waartoe het parlement eerder opdracht had gegeven. We geven hier een beknopt overzicht van de belangrijkste beleidsonderzoeken op het terrein van het basis- en secundair onderwijs. Maar uiteraard blijft de uitvoering van de in deze onderzoeken gegeven adviezen een

politieke daad. Zou bijv. de nieuwe conservatieve regering prioriteit durven verlenen aan investeringen in de particuliere sector met het discutabele argument dat dit automatisch tot verbetering van de werkgelegenheid voert, dan heeft een dergelijke beslissing een direct negatief effect op de noodzakelijke hervormingen in het onderwijs en zal hierop gewacht moeten worden tot de terugkeer van een meer progressieve regering.

A. *Het SSK-onderzoek*

Dit richt zich vooral op de verdeling van onderwijsverantwoordelijkheden tussen School – Staat en Gemeente. Ook worden hier de gevolgen geanalyseerd van een ander subsidiesysteem, waarbij de gemeenten zelfstandiger bepalen hoe de geldstroom gebruikt wordt. De kern van het onderzoek is het vinden van een juiste afweging tussen centrale vaststelling van leerdoelen en inhouden enerzijds en lokale initiatieven anderzijds, bijv. het zelfstandig vormgeven aan het werkmilieu op school. Het SSK-Onderzoek zou tegen het einde van 1978 klaar moeten zijn.

B. *Het Onderzoek over de Gymnasieskola*

Dit houdt zich bezig met de verdere ontwikkeling van de inmiddels formeel geïntegreerde gymnasiumschool: de leerinhouden, de verdere doorstromingsproblemen, de recurrent education enz. Alle 23 streams (linjer) worden opnieuw geanalyseerd en mogelijkheden tot onderlinge coördinatie en bundeling worden gezocht. Ook moeten er binnen deze scholen speciale, korte bijscholingscursussen worden ontwikkeld. Gestreefd wordt naar meer samenwerking met het volwassenenonderwijs in gemeentelijke regie en naar meer mogelijkheden om in de loop van het schooljaar met een opleiding op deze scholen te beginnen. Nieuwe leergangen moeten wellicht op lokaal niveau worden ontwikkeld, hetgeen betekent dat de invloed op de planning hiervan op lokaal en regionaal niveau groter wordt. Vooral de situatie en doelstelling van het moedertaalonderwijs in de tweejarige beroepsgerichte streams zijn voorwerp van onderzoek, evenals de eenzijdige recrutering binnen sommige streams tengevolge van milieu of specifieke rolpatronen man/vrouw. Het onderzoek werd in 1976 begonnen.

C. *Het Onderzoek van de Lerarenopleidingen (LUT 74)*

Doelen, inhouden en organisaties van de opleidingen worden geanalyseerd. Het betreft in de eerste plaats de klasseleraars.

Voorwerp van onderzoek: de veranderende rol van de leraar t.g.v. de leerplanvernieuwingen, de sterkere nadruk op de sociale rol van de leraar, het werken in groepsverband. Het onderzoek richt zich ook op de relatie van de eigenlijke opleiding en de voortdurende bijscholing. Het onderzoek zal omstreeks januari 1978 voltooid moeten zijn. Eind mei '77 verscheen een interimverslag van LUT. Hieruit krijgt men de indruk, dat bepaalde opvattingen over het onderwijs: 'de school als instituut voor de sociale controle op jongeren'

een grote weerslag hebben op de geplande lerarenopleiding. Dit betekent dat men minder gewicht hecht aan de eigenlijke vakopleiding van de leraar. Men beschrijft twee alternatieven. In het eerste model krijgt de toekomstige hoogstadiumleraar ca. tweemaal zoveel vakken, terwijl de studieduur met een half jaar wordt bekort! In het tweede model is er nog minder tijd voor vakstudie en wordt geen onderscheid meer gemaakt in de opleidingen voor de diverse stadia van de grundskola. In een vakbondsblad wordt gewezen op de gevaren van deze ontwikkeling: een ernstige niveaudaling van het onderwijs. Ook is men van oordeel dat de leraar nog steeds als eerste taak heeft het bijbrengen van kennis en vaardigheden aan de leerlingen. Geen sociaal werker dus!

Om onnodige barrières tussen grundskola en gymnasieskola te vermijden wil men het mogelijk maken dat hoogstadiumleraren ook bevoegd zijn voor de gymnasieskola. Voor alle studenten zou er een gemeenschappelijke basiscursus moeten komen: 1) een inleidende oriëntatiecursus, 2) een pedagogisch-onderwijskundige en 3) een afsluitende praktisch onderwijskundige cursus, die vooral probleemgericht en multidisciplinair moet zijn.

In alle opleidingen zou bijzondere aandacht moeten worden besteed aan moedertaal en wiskunde. De reden om de leraren met zoveel meer vakken te confronteren, is de wens om hem zowel voor de onderwijsarbeidsmarkt als voor het werken in teamverband betere kansen te bieden. Uit het onderzoek bleek bovendien dat 20% van alle hoogstadiumleraren les gaf in vier of meer vakken, terwijl ze maar voor drie vakken bevoegd zijn.

Bij de nieuwe opleidingen zou de leraar op alle stadia van de grundskola les kunnen geven in de vakken van de gemeenschappelijke basiscursus – daarnaast worden er mogelijkheden opgehouden tot specialisatie door middel van keuzevakken: laag/middenstadium; hoogstadium; maatschappijwetenschappelijke richting en natuurwetenschappelijke richting. Biologie wil men met het oog op de veelzijdige aspecten van het vak milieukennis, tot een bestanddeel van elk van deze beide studierichtingen maken.

De voorstanders van een opleiding die op alle drie stadia van de grundskola gericht is, komen o.a. met het argument dat dit de leraar beter vertrouwd zal maken met de eigen taal en het eigen milieu van elk kind: hij zou beter de groepstaal verstaan en inzicht kunnen krijgen in de verschillende expressiewijzen van de diverse groepen.

Uit de eerste commentaren van de vakbonden blijkt dat de discussie over de nieuwe lerarenopleidingen nog niet is beëindigd en dat de door LUT 74 gepresenteerde voorstellen zeker niet ongewijzigd zullen worden overgenomen.

D. *Het onderzoek van de leermiddelenmarkt*

Men probeert hierbij de leermiddelenmarkt in kaart te brengen. Waar is er sprake van een overaanbod en waar van een tekort? Analyse van de eigendomsstructuren van de resp. bedrijven, van de prijsontwikkeling en van de winstmarges. Ook het effect van de maatregelen genomen door het SIL (Statens Institut för Läromedel) en door de leermiddelencommissie van het SÖ moet worden beoor-

deeld. Bij het in kaart brengen van de situatie wordt enerzijds uitgegaan van een globale benadering; de leermiddelenbranche in heel Zweden en anderzijds de leermiddelenverzorging in een aantal gemeenten. Ook wordt bekeken in hoeverre de leermiddelen een sturende functie hebben op het onderwijs en in welke mate er gebruik wordt gemaakt van foto-copieën. Het onderzoek werd in 1976 gestart.

E. Het Onderzoek over Stagiaires en Bedrijfsopleidingen

Dit onderzoek werd in 1975 gestart en is bedoeld om de omvang en inrichting van de bedrijfsopleidingen (incl. publieke sector) te bepalen en om een betere basis te krijgen voor de samenwerking tussen de bedrijven en de rest van de samenleving, opdat de werknemer meer invloed op dit soort opleidingen krijgt. Van gewicht is hierbij het beleid van het AMS (Arbetsmarknadsstyrelse) dat in periodes met een geringe vraag naar arbeid de werkzoekenden verder wil scholen, waardoor zijn kansen op arbeid eventueel in een andere sector weer toenemen.

F. Van SIA-Onderzoek naar SIA-School

Het SIA-onderzoek leidde tot een beleidsnota, door Olof Palme begin 1976 aan het parlement voorgelegd (propositie 1975/76:39) en vervolgens met geringe wijzigingen door het parlement aangenomen als richtsnoer voor de verdere ontwikkeling van de basisschool. Het SIA-onderzoek behoorde tot een van de meer alomvattende beleidsondersteunende onderzoeken – een soortgelijk onderzoek was bijv. het onderzoek naar de voorschoolsituatie.* De aanleiding tot dit grootscheepse onderzoek was de slechte arbeidssituatie op de vele grundskolor, vooral in de hoogstadia met de 14- tot 16-jarigen. De snelle veranderingen in het onderwijs bleken vooral voor deze leerlingen, hun ouders en leraren, een grote belasting. Men was er ook niet in geslaagd om door middel van een goede gedifferentieerde benadering de leerlingen binnen deze heterogene groepen op te vangen.

Ondanks de gigantische inspanningen op het gebied van de scholenbouw was er onvoldoende ruimte voor praktische en experimentele activiteiten. Het traditionele onderwijs – frontale lessituatie – blijkt nog overal te worden toegepast, ondanks de fraaie bewoordingen van de centraal uitgewerkte leerplannen. De vakkenkeuze en de verdere studiekeuze dragen nog al te zeer het karakter van het traditionele man/vrouw-patroon en van het sociale milieu. In Zweden wordt momenteel levendig gediscussieerd over nieuwe didactische werkvormen – deze discussie concentreert zich om de begrippen 'bemiddelende pedagogiek' en 'dialoogpedagogiek', vooral onder invloed van het werk van Freire.

* zie: de Reus, J. *De planning van de Zweedse voorschool*, april 1975. LPC-documentatie.

Als richtlijn voor een nieuwe leerplanrevisie komen de volgende aspecten aan de orde:

- Meer gelijkheid van ontplooiingskansen met doorbreking van traditionele rolpatronen of sociale handicaps. Meer aandacht voor de elementaire vaardigheden van elke leerling.
- Grotere nadruk op de persoonlijke ontwikkeling en het bevorderen van persoonlijke relaties op school naast pure kennisoverdracht: bijv. groepsgesprekken en meer tijd voor democratische besluitvorming op school. Een goed uitgebouwde vrijetijdsbesteding en de kans voor elke leerling om zich in te zetten voor het schoolmilieu.
- Betere zorg voor leerlingen met speciale behoeften bijv. lichamelijke, psychische of sociale handicaps. Samenwerking tussen leraren, overig schoolpersoneel en leerlingen en ouders bij het preventieve werk. Speciale aandacht voor taal- en cultuurproblemen van immigrantenkinderen.
- Meer op de maatschappij gericht onderwijs, meer realistische leerinhouden. Meer samenwerking tussen de school en de massamedia, het verenigingsleven, openbare instellingen en met de wereld van de beroepen. Grotere internationale gerichtheid, ook buiten schooltijd meer contact met de samenleving, meer contact met de gezinnen. Streven naar een realistisch en concreet onderwijs vooral bij de natuuroriënterende vakken.
- Vrije keuze en medewerking bij de planning, de uitvoering en de evaluatie. Training in vrije keuze van opleidingen of keuzevakken zonder enig vooroordeel (denk weer aan rolpatronen enz.). Meer deelname bij de keuze van werkvormen en leerinhouden en bij de evaluatie hiervan. Proberen om de traditionele scheiding tussen de vakken succesievelijk te overbruggen.
- Samenwerking. De nieuwe subsidieregeling zou het lokale initiatief en de samenwerking tussen alle resp. groepen vergemakkelijken.

Men overweegt nu een nieuw leerplan in twee afzonderlijke delen : deel 1 met doelen en richtlijnen, vakgerichte doelen en hoofdmomenten van leerinhouden; deel 2 waarin de pedagogische principes worden uitgelegd, de vakdidactiek worden besproken en de elementaire vaardigheden en kennis worden geformuleerd. De zgn. hoofdmomenten van leerstof zijn in het huidige leerplan nog verdeeld over de verschillende stadia: laagstadium, middenstadium en hoogstadium. Men denkt bij een nieuw leerplan aan subdoelen voor elke vakgroep en geldend voor alle stadia. Verder wil men onderzoeken of de vakken wiskunde, Engels, Frans en Duits ook in het hoogstadium in heterogene groepen kunnen worden gegeven.

Verdere punten die bij de S.I.A.-school ter sprake komen zijn:

studie- en beroepsoriëntatie. De richtlijnen hiervoor (in Zweden SYO genoemd) dienen in de leerplannen te worden verwerkt. SYO wordt een zaak voor elke leraar, voor elk vak en voor elk stadium. Er moeten meer mogelijkheden voor stagiaireplaatsen komen.
vrije activiteiten, d.w.z. onafhankelijk van een leergang.

Deze activiteiten hangen vooral samen met het begrip 'integrated schoolday' dat in het SIA-rapport werd geadviseerd. Vaste lessen worden afgewisseld met vrije activiteiten.

roosters. Voor een eenvoudiger planning wordt de lesduur evt. aangegeven in uren van 60 minuten, i.p.v. 40 minuten. Zwakgemotiveerde leerlingen van alle klassen kunnen ontheven worden van de verplichting om bepaalde lessen te volgen. (jämkad undervisning).

revisie van vakken en vakgroepen. Hierbij komen een aantal problemen aan de orde, bijv. de plaats van de tweede vreemde taal gerelateerd aan het doel om aan elke leerling ook technisch-praktisch onderwijs te geven. Het SIA-onderzoek moest trachten antwoord te geven op de volgende vragen:

- 1) Hoe krijgen we een beter werkmilieu op school?
- 2) Hoe lossen we de integratieproblemen op van kinderen met bepaalde moeilijkheden?

De SIA-grundskola

De doelen en algemene richtlijnen blijven vrijwel ongewijzigd, maar er wordt nu meer rekening gehouden met de vervulling van de noodzakelijke randvoorwaarden. Voorop staat een betere samenwerking tussen vóórschool en grundskola, waarbij in het bijzonder gelet wordt op de lokale situatie.

Het meeste onderwijs op de grundskola blijft plaatsvinden in een heterogene groep – een 'werkeenhed' (arbetsenhet) bestaande uit twee of meer klassen. Er wordt dus gewerkt over de scheidslijnen van de klas heen, bijv. bij het plannen van het onderwijs, de leerlingenbegeleiding enz. Het personeel van een dergelijke werkeenhed vormt dan een werkteam.

Er komen meer keuzevormen met betrekking tot de organisatie en didactiek, waardoor beter rekening kan worden gehouden met de leerlingen, hetgeen van bijzonder belang is voor de leerlingen met handicaps. Binnen deze werkeenhed kunnen de leerlingen gedurende een kortere of langere periode steun krijgen in een 'buitengewone groep', in een 'lokale cursus', 'aangepaste cursus' of door middel van extra onderwijs.

Voor een goed contact tussen school en gezin moet de klasseleraar minstens tweemaal per jaar met de ouders contact opnemen.

Om de leerlingen op zinvolle manier ook in de langere pauzes op school, of in vrije uren bezig te houden, wordt het begrip 'geïntegreerde schooldag' ingevoerd: afwisseling van studie met andere vormen van jongerenactiviteiten. In de klassen 1 en 2 van de grundskola mag deze 'geïntegreerde schooldag' hoogstens vijf uren bedragen; in klas 3-9 tussen zes en negen uren per dag. De vrijetijdsbesteding krijgt grote aandacht. Ook voor en na schooltijd moeten er, zo de ouders of leerlingen dit wensen, recreatie en vrijetijdsactiviteiten worden georganiseerd. Hierbij spelen in Zweden het bestaande verenigingsleven, de vrijetijdsorganisatie (fritidshem), de bibliotheken enz. een grote rol. Overheids subsidie op dit terrein wordt vergroot. Er komen betere relaties tussen school en maatschappij.

Het gehele probleem van de stagiaires wordt opnieuw bezien; drop-outs krijgen speciale hulp. Vanaf 1 juli 1977 komt er in elke gemeente een 'planeringsråd', een planningscommissie voor de samenwerking school-bedrijfsleven. De overheidssubsidie in Zweden gaat langs twee stromen:

A) 'Basresurs', d.w.z. subsidie aan elke groep van 25 leerlingen in het laagstadium en aan elke groep van 30 leerlingen in het hoogstadium (voor vaste kosten).

B) 'Förstärkningsresurs', d.w.z. de geldstroom die nu toevloet naar het speciale onderwijs, hulponderwijs, uren voor vrij gekozen arbeid, typen, vrijwillig muziekonderwijs enz. (gerekend per leerling).

Binnen het administratieve district van waaruit de 'grundskolor' worden geleid (rektorsområde) worden de prioriteiten van financiële hulp vastgesteld. Ca. 80% van deze geldstroom moet voor onderwijs worden gebruikt, de rest voor andere maatregelen in het kader van de geïntegreerde schooldag.

Ook aan het dekanaat en de studiebegeleiding wordt extra aandacht besteed in die zin dat de rectoren en de dekanen (studierektor) meer taakuren krijgen voor hun pedagogische leiding.

Het SIA-rapport benadrukt ook de democratie op school – decentralisatie van de besluitvorming loopt als een rode draad door elk hervormingsvoorstel. Het democratiseringsprobleem wordt o.a. opgelost in de volgende organen:

- de klasseraad wordt vanaf 1977/1978 ingevoerd. De klasseleraar krijgt de taak ervoor te zorgen dat deze vorm van leerlingeninspraak ook echt gaat functioneren.
- de vergadering van de werkeenhed: al het personeel van de werkeenhed in combinatie met evenveel leerlingen.
- de personeelsvergadering: vervangt het bestaande 'kollegium'.
- de vergadering van leerlingzorg (elevvärd).

Over de manier waarop de lokale schoolleiding wordt gevormd is nog geen beslissing genomen.

De uitvoering van de SIA-hervorming

De hervormingen worden volgens het volgende tijdschema uitgevoerd, maar de financiële regeling blijkt onvoldoende.*

1976/77

1. start met de opleiding van schooldekanen, schoolleiders
2. bijscholing van alle schoolpersoneel
3. informatie over het SIA-besluit
4. groter aantal plaatsen voor opleiding van leraren in ortho-pedagogiek (specialpedagogik)

* Recente berichten (D.N. 8-10-'77) wijzen op toenemende weerstand tegen de financiële SIA-regeling, waardoor het onderwijsbudget vooral in de grote steden sterk wordt gereduceerd: voor Stockholm een verlies van SKR. 15-30 miljoen!

- 1977/78
1. overheidssubsidie voor de algemene vrijetijdsbesteding
 2. lokale steun voor activiteiten voor leerlingen 7 – 12 jaar
 3. vermindering van onderwijsplicht voor schooldekanen en -leiders
 4. lokale planningscommissies schoolbedrijfsleven
- 1978/79
1. de nieuwe subsidieregeling wordt ingevoerd
 2. speciale studies in gemeenten die – op vrijwillige basis – een begin maken met de 'geïntegreerde schooldag'.

F. BU-73 – Onderzoek over het cijfers geven

In april 1977 werden op grond van dit onderzoek een aantal adviezen gepubliceerd, die van grote invloed kunnen zijn op de lessituatie. Op de grondskola zullen cijfers worden vervangen door gesprekken tussen leraren, de leerlingen en de ouders, maar op de gymnasieskola worden cijfers gehandhaafd.

De meerderheid van de BU-73 commissieleden wenste een driegradige cijferschaal en bovendien vakgerelateerde cijfers in plaats van de nu bestaande relatieve cijfers. De niet-sociaaldemocratische leden van de commissie vonden dat ook op de grondskola cijfers moesten worden gegeven. Ook het toelatingssysteem tot de gymnasieskola zou gewijzigd moeten worden. De leerlingen zouden al in het laatste schooljaar van de grondskola geïnformeerd moeten worden over de stream waar zij worden toegelaten.

De discussie over het cijfersgeven spitst zich toe op de kwestie van een *juiste informatie aan de leerling* en op de *bevordering van zijn motivatie*. In brede kringen bestaat er ontevredenheid met het bestaande cijfersysteem, waarvan vooral de leerlingen vinden dat het leidt tot stress-verschijnselen en onderlinge concurrentie. Dit zou dan ten koste gaan van de samenwerking met anderen waardoor het sociale klimaat op school in gevaar komt. BU-73 ziet niet zoveel verschil in beoordelingsmethoden: ze vergelijken de leerlingen onderling en zijn een noodzakelijk kwaad om cognitieve doelen voor elke leerling te bepalen. Ook in de klas worden leerlingen steeds onderling vergeleken.

De huidige situatie

In het huidige systeem van cijfers geven worden relatieve cijfers gegeven, d.w.z. cijfers die in verband staan met de gemiddelde prestatie binnen een bepaalde groep leerlingen. Men kent in Zweden een cijferbeoordeling van 1 – 5 en een leerling wordt steeds vergeleken met leerlingen in het gehele land van zijn niveau.

Het blijkt echter niet eenvoudig om een dergelijk systeem in de praktijk toe te passen. Wanneer de cijferverdeling voor het gehele land bekend is dan worden

deze vaak zonder grond toegepast in een afzonderlijke klas. Hierdoor kan het voorkomen dat in een heel goede klas toch maar enkele leerlingen een hoog cijfer krijgen. Ook voor stagiaires, die soms slechts in groepjes van twee of drie ergens werken, is dit systeem nauwelijks hanteerbaar.

Dit soort misverstanden met procentuele verdelingen van cijfers in een bepaalde klas komen echter niet voor bij *cursus-gerelateerde cijfers*. Deze worden dan gegeven in relatie tot de mate waarin de leerling aan deze eisen voor het gemiddelde cijfer heeft voldaan. De voordelen van cursus-gerelateerde cijfers worden door het SÖ als volgt gekenschetst:

- het is een middenweg tussen een totaal vrije en totaal gestuurde beschrijving van de eisen;
- de cijfers worden uitgedeeld volgens de prestaties van de leerlingen zonder enige binding met bepaalde percentages;
- de cijfers van een individuele leerling zijn niet afhankelijk van de prestaties van andere leerlingen.

Wat is nu het doel van het cijfer geven? Cijfers geven informatie over de kennis en vaardigheden maar niet over andere eigenschappen die van waarde kunnen zijn. Soms stimuleren cijfers, maar een grote groep leerlingen wordt bij het cijfergeven toch steeds weer benadeeld ongeacht de methoden die voor het cijfer geven gebruikt worden. Hier is dus van stimulatie geen sprake.

In het laag- en middenstadium op de grondskola zijn de cijfers inmiddels door een andere vorm van informatie vervangen en men heeft hiermee gunstige ervaring opgedaan, reden waarom men die ook voor de iets oudere leerlingen zou willen toepassen. Dat deze groepen leerlingen vaak nog zoveel gewicht hechten aan cijfers heeft te maken met de betekenis ervan voor de toekomstige werkkring. BU-73 gelooft niet dat de leerlingen zich minder zouden inspannen bij een cijfersysteem waarbij ze niet vergeleken worden met andere leerlingen. BU-73 vindt dat cijfers zowel voor het onderwijs als voor de leerling bepaalde nadelen heeft. Ze mogen daarom alleen worden gebruikt wanneer het echt niet anders kan. De prestatie van de leerling moet veeleer beoordeeld worden in vergelijking met zijn vroegere prestaties en met zijn individuele mogelijkheden. Een dergelijke beoordeling noemen we *individu-gerelateerd*. Hiermee kan aan elke leerling een veelzijdige en genuanceerde informatie verschaft worden hetgeen motivatie bevordert. Een dergelijke beoordeling wordt meestal niet uitgedrukt door een enkel cijfer of letter. De informatie betreft de prestaties en de ontwikkeling van de leerling, zijn vorderingen en moeilijkheden gerelateerd aan zijn ontwikkelingsmogelijkheden. Deze informatie kan het beste mondeling gegeven worden.

De essentiële taak van cijfers is het functioneren als hulpmiddel bij de selectie voor opleidingen waar meer kandidaten zijn dan plaatsen. De overgang van grondskola naar gymnasieskola wordt door BU-73 niet als een typisch selectieprobleem gezien. De meeste kandidaten kunnen geplaatst worden binnen een opleiding van hun keuze; zou er toch selectie plaats moet vinden dan kan dat evengoed zonder cijfers. Daarentegen is de overgang van de

gymnasieskola naar het hoger onderwijs volgens een parlementair besluit van 1975 ook gebaseerd op cijfers; dit zal in Zweden nog vele jaren het geval zijn. Om die reden kunnen cijfers op de gymnasieskola dan ook niet gemist worden.

De grundskola

In het dagelijks onderwijs maakt de leraar hier gebruik van een individu-gerelateerde beoordeling. Dit gebeurt in de vorm van regelmatige gesprekken met de leerling; deze gesprekken worden aan het einde van de onderwijsperiode gezamenlijk met de ouders besproken en beknopt samengevat. Bij een dergelijk gesprek komen niet alleen de cognitieve elementen aan bod maar ook bijv. hoe de leerling het op school vindt, zijn omgang met klasgenoten en personeel, zijn vermogen tot samenwerken, tot zelfstandig werken, zijn zorgvuldigheid, werkt tempo, concentratievermogen, ambitie en belangstelling. De meerderheid van BU-73 – meest sociaal-democraten – vindt een dergelijk beoordelingssysteem op de gehele grundskola voldoende. Aan het einde van de laatste klas krijgen alle leerlingen dan een bewijs van voltooid basisonderwijs. Hierin wordt summier aangegeven welke vakken, welk niveau of welk keuzevak werden gevolgd. Wel moet eruit blijken of een leerling op grond van langere absentie een bepaald onderdeel helemaal niet heeft gevolgd.

De gymnasieskola

Het secundair onderwijs in Zweden, de gymnasieskola, biedt momenteel plaats aan alle leerlingen van de grundskola. Dit betekent evenwel niet dat deze leerlingen rechtstreeks hier naar toe gaan. Sommige leerlingen, 15 tot 16 jaar oud, willen eerst nog wat praktische ervaring opdoen, alvorens met de studie voort te gaan. BU-73 vindt dat er bij de plaatsing op de gymnasieskola zowel rekening moet worden gehouden met gegevens uit de grundskola als met de praktische ervaring van een leerling. Men stelt nu voor dat punten worden gegeven voor verschillende aspecten, waarop dan de selectie wordt gebaseerd: bijv. ervaring in de maatschappij en genoten vooropleiding. De volgende argumenten leveren punten op voor de toelating tot een bepaalde opleiding van de gymnasieskola:

a. belangstelling voor de gekozen studierichting

Een kandidaat voor een bepaalde opleiding van de gymnasieskola krijgt punten voor de keuze van zijn opleiding indien het gaat om een van de drie opleidingen die hij in eerste instantie heeft gekozen. Hij krijgt punten bij een herkansing wanneer hij eerder al eens voor een opleiding werd afgewezen. Bijv. een leerling heeft een keer geprobeerd op de muziekopleiding te komen maar werd niet aangenomen. Zoekt hij de volgende keer opnieuw de muziekopleiding dan krijgt hij hiervoor een punt.

b. praktische ervaring uit de maatschappij

BU-73 stelt voor dat er punten worden gegeven voor praktische ervaring, bestaande uit minstens een halve dagtaak.

- iemand moet minstens 6 maanden hebben gewerkt; voor praktijk stadia van bepaalde opleidingen worden geen punten gegeven;
- de werkperiode is een maand;
- iemand krijgt punten voor hoogstens 36 maanden werk;
- alleen voor werk na de voltooiing van de grundskola worden punten gegeven (dus niet voor vakantiearbeid van 14-jarigen).

Iemand die van de gymnasieskola in het hoger onderwijs komt, krijgt niet alleen punten voor praktisch werk maar ook voor eventuele verenigingsactiviteiten. Is iemand bijv. minstens 2 jaar bestuurslid van een vereniging geweest dan kan hij hiervoor punten krijgen.

c. de vooropleiding

Iemand krijgt punten voor elke extra opleiding naast de grundskola:

- deze opleiding moet minstens een maand geweest zijn;
- de leerling krijgt punten voor hoogstens 36 maanden opleiding;
- de opleiding moet begonnen zijn na de grundskola;

Iemand kan zowel praktische ervaring hebben in de maatschappij als een vooropleiding hebben. Tezamen mogen er slechts punten worden berekend voor ten hoogste 36 maanden.

d. jongen of meisje

Iemand krijgt een punt wanneer hij een opleiding zoekt waar zijn sexe tot de minderheid behoort. Met minderheid wordt bedoeld bijv. minder dan 30% van de jongens in het gehele land zoekt een opleiding als kleuterleider.

e. het oordeel van de school

Ook het oordeel van de afleverende school speelt mee bij de plaatsingsmogelijkheden op de gymnasieskola. De meerderheid van de BU-73 commissie vond dat daarbij gelet moest worden op zowel de vakprestaties als op andere eigenschappen. Op dezelfde wijze als de andere selectieargumenten moet een dergelijke beoordeling in punten worden uitgedrukt. Dit oordeel is dus een graadaanduiding, die aantoont hoe de school denkt over de mogelijkheden om een bepaalde studie aan de gymnasieskola te volgen. Het oordeel heeft dus steeds betrekking op een bepaalde opleiding en kan alleen ter sprake komen voor leerlingen die rechtstreeks vanuit de grundskola naar de gymnasieskola wensen te gaan. De school kan bijv. geen oordeel geven na een bepaalde periode van praktisch werk in de maatschappij. De uit drie cijfers bestaande beoordeling (1, 2 en 3) wordt gemeenschappelijk door de leraren van de leerling van klas 9 vastgesteld (ook door ander schoolpersoneel dat met de leerling te maken heeft gehad).

De beoordeling kan gebeuren in een vergadering waar ook vertegenwoordigers van de oudervereniging en van de leerlingenbond aanwezig zijn. De beoordeling vindt pas plaats nadat bekend is welke studierichting de leerling wenst. De beoordeling is dus sterk gerelateerd aan de te volgen studie. Dit soort beoordeling is ook geen rangschikking in de zin van de

vroegere cijfers.

BU-73 stelt voor dat de toelating van de rechtstreekse doorstromers plaats vindt terwijl de leerlingen nog in klas 9 van de basisschool zitten. Ze hebben dan de kans om op allerlei manieren hulp en advies te krijgen voor hun studie- of beroepskeuze. Ook vindt men dat de inschrijftermijn

punten kunnen worden uitgedeeld. BU-73 vindt dat zowel de leerlingen die direct wensen door te stromen als zij die vanuit de praktijk naar de gymnasieschool komen als één groep beoordeeld moeten worden. Als compensatie voor het gemiste schooloordeel krijgen de praktikanen dan 2,0 punten extra.

<i>selectieargument</i>	<i>punten</i>	
schoolbeoordeling	1 - 3	
keuze van opleiding	0,2	voor de eerste drie preferenties
tweede ronde (of meer)	0,1	voor de tweede maal aanvraag van dezelfde studierichting
ervaring vanuit de samenleving	0 - 0,72	(0,02 punt per maand)
genoten vooropleiding	0 - 0,72	(0,02 punt per maand)
sexe	0,5	indien behorend tot minderheidsregeling

van de gymnasieschool verlengd moet worden van december tot aan het eind van de eerste studietermijn (= ca. medio februari). Na deze periode zou de inschrijving continu plaats vinden. De speciale toelatingscommissie (intagningsnámnd) moet bestaan uit 1 schoolleider van de gymnasieschool, 1 schoolleider van de basisschool, 1 vertegenwoordiger van de studie- en beroepsadviezen en 3 lekenvertegenwoordigers van buiten het onderwijs, waaruit ook de voorzitter wordt gekozen.

Nu de manier van toelating tot de gymnasieschool verandert, wil men ook de studie- en beroepsvoorlichting aanzienlijk uitbreiden: méér studiebezoeken en meer stagiaireremogelijkheden. Ook wordt onderstreept dat het van belang is om de leerlingen na de basisschool te blijven volgen.

De gymnasieschool

De meeste leden van het BU-73 onderzoek vonden het niet zo belangrijk dat er geen onderscheid meer werd gemaakt tussen leerlingen met slechte studieprestaties. Noch bij de selectie, noch bij de aanstelling spelen nuanceverschillen bij lage cijfers een rol van betekenis. Wel blijft het noodzakelijk nog net zoveel gradaties over te houden dat de selectie voor het hoger onderwijs mogelijk blijft. De cijferscala op de gymnasieschool moet daarom uit drie cijfers bestaan: 1, 2 en 3. Het cijfer 2 is bedoeld voor een gemiddelde prestatie in het resp. vak. De overige cijfers worden gegeven vanuit dit richtpunt en volgens de feitelijke individuele prestatie. De leraar of de groep van leraren bepaalt hoe de cijfers verdeeld worden. Hiervoor komen geen bijzondere aanwijzingen. Sommige commissieleden gaven de voorkeur aan een cijferscala van 1 - 5.

De puntenberekening

Men heeft een tabel opgesteld voor de manier waarop

Centrale toetsen

Centrale toetsen moeten worden gehandhaafd als hulpmiddel voor de beoordeling. Als hulp voor leraar en leerling moeten er ook meer diagnostische toetsen komen. Deze worden niet voor het geven van cijfers gebruikt.

Een leerling krijgt geen cijfers in een beroepsgericht vak als hij niet voldoet aan een aanvaardbaar vakmanschap. Ook in andere vakken worden geen cijfers verstrekt in geval door langdurige absentie, verzuim of handicap of andere bijzondere omstandigheden, geen vereiste kennis of vaardigheden zijn verkregen. In plaats van een cijfer wordt dan een X bij het bepaalde vak ingevuld.

Men denkt ook aan een mogelijkheid, dat het lokale schoolbestuur het aantal keren dat er rapporten worden uitgedeeld mag beperken; van dit recht zou vooreerst op experimentele basis gebruik moeten worden gemaakt.

De continue beoordeling van de prestaties van een leerling op de gymnasieschool moet aan het einde van een termijn worden gevolgd door een gesprek tussen de klasseleraar en de leerling. Indien de leerling nog niet meerderjarig is kunnen de ouders hierbij aanwezig zijn.

Eerder werd gesproken over een eventueel hoger beroep van de leerling tegen een bepaalde beoordeling; BU-73 heeft hiervan afgezien.

Implementatie van BU-73

Men vindt dat de BU-73-voorstellen weer opnieuw naar het veld moeten worden teruggestuurd voor verdere discussie, zodat zij uiteindelijk pas in 1978 kunnen worden ingevoerd.

Men zou willen beginnen met de invoering in klas 4 en 7 van de basisschool, het begin van respectievelijk het midden- en het hoogstadium en gelijktijdig in klas 1 van de gymnasieschool. De toelatingsprocedure tot de gymnasieschool zou dan pas kunnen beginnen in het schooljaar 1982/1983.

Informatie en bijscholing

Voor de uitvoering van de in BU-73 gegeven adviezen is veel informatie en bijscholing vereist. Niet alleen voor het schoolpersoneel en voor de toelatingscommissies, maar ook voor ouders en leerlingen en voor iedereen die moet weten hoe het werk van de leerlingen op school wordt beoordeeld.

Een vraagstuk dat grote prioriteit heeft is de manier waarop de gesprekken tussen school en gezin tot stand moeten komen. In het bijzonder wordt gedacht aan de rol van de klasseleraar. Ook de leraren dienen meer kennis te krijgen over de arbeidssituatie buiten de school. De leraren van de grundskola moeten weten welke opleidingen er zijn in het secundaire onderwijs: leerinhouden en wijze van werken. Immers dan pas zijn ze in staat om hun eigen leerlingen en de ouders waardevolle adviezen te geven voor studie- en beroepskeuze. Ook de studiedekanen moeten erg goed op de hoogte zijn van de toelatingsprocedure voor de gymnasieskola, omdat zij in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de samenwerking tussen gezin en school en voor de studie- en beroepsvoorlichting. De verdere gespecialiseerde kennis op het terrein van studie- en beroepsvoorlichting ligt bij de 'SYO-functionaris' die in samenwerking met het overige schoolpersoneel zorgt voor de noodzakelijke informatie aan en begeleiding van de leerlingen.

De 'schoolweek 76'

We hebben nu uitvoerig aandacht besteed aan een aantal van de belangrijkste beleidsonderzoeken in Zweden en maken nu een sprong naar de 'Skolvecka 76' waar leraren uit geheel Zweden samen met allerlei beleidsambtenaren discussiëren over problemen uit de directe schoolpraktijk. Indirect kwam een aantal van deze problemen aan de orde in de hierboven besproken beleidsonderzoeken: het interne milieu op school, de motivatieproblematiek, het cijfers geven, de keuzevakken en de relatie school - maatschappij. Tevens bleek dat vele scholen lichtvaardig omsprongen met veiligheidsvoorschriften.

Een belangrijke discussie werd ook gevoerd binnen de sectie verzorgende beroepen; hier bestond grote aandacht voor de leerplanontwikkeling ten behoeve van de opleidingen op de gymnasieskola, waarbij vooral werd uitgegaan van een multidisciplinaire benadering.

Vooraf binnen de sectie moedertaalonderwijs was er een bijzonder levendige discussie, die sterk gestimuleerd werd door het recentelijk verschijnen van een aantal belangrijke publikaties:

1. *Basfärdigheter i Svenska, Diskussionsunderlag*, SÖ 1975, Stockholm
2. *Svenskämnets Kris*, Brodow e.a., Liber Läromedel Lund 1976
3. *Svenskämnet i Skolan (Lågstadiet. Mellanstadiet), Ejeman e.a.*, SÖ 1976, Stockholm.

ad 1.

Deze publikatie werd samengesteld door een werkgroep binnen het SÖ, bedoeld om verder gestalte te geven aan de adviezen van het SIA-rapport, in het bijzonder voor wat betreft de praktische toepassing van de 'Dialogpedagogik'. De werkgroep baseerde zich vooral op drie punten:

- de taal ontwikkelt zich in samenspel tussen mensen;
- de taal groeit naarmate de ervaringen toenemen;
- de taal van de leerlingen moet worden geaccepteerd.

Dit laatste is een van de belangrijkste principes: groot gewicht wordt dan gelegd op het gesprek; bij het lezen wordt uitgegaan van de belangstelling van de leerling en van de motivatie om zelf teksten te schrijven. Dit impliceert dat er steeds minder behoefte zal zijn aan door uitgevers ontwikkelde leermiddelen. Immers authentieke teksten, kinder- en jeugdliteratuur en andere publikatiemedia gaan dan een belangrijker rol vervullen. Het lezen van kranten, radio en televisie-uitzendingen, dit alles behoort tot de belangrijkste vrije tijdsbesteding van de meeste volwassenen. Ook de publiciteitsmedia zijn een deel van de dagelijkse werkelijkheid van de leerling. Daarom moet de school ertoe bijdragen dat de leerling een zelfstandige en kritische houding met betrekking tot deze media ontwikkelt. De werkgroep Zweeds vindt het geboden dat de kranten in vele vakken een plaats krijgen.

Deze publikatie is bedoeld als een stimulus tot nadenken voor leraren, leerlingen, ouders en anderen over inhoud en werkvormen op school en zij kan gebruikt worden naast het *algemene deel* van het Leerplan voor de Grundskola* en naast het daarbijbehorende supplement 'moedertaalonderwijs' waarin ook adviezen voor de planning van het moedertaalonderwijs voorkomen.

De brochure bestaat uit de drie volgende delen:

- a) Richtlijnen voor het moedertaalonderwijs, vooral met betrekking tot het vermogen tot luisteren, lezen en schrijven. In dit eerste deel vinden we de officiële uitgangspunten van het SÖ over de toekomstige hoofdstructuren van dit onderwijs.
- b) Hier vinden we wetenschappelijke artikelen over taal en taalontwikkeling. Hierdoor krijgt de lezer wat meer achtergrond voor de discussie over richtlijnen.
- c) Hier worden voorbeelden gegeven van de manier waarop de theorie in de schoolpraktijk kan worden vertaald. Het accent ligt op taal als toepassingsmiddel voor de praktijk, waarbij het traditionele systematische lezen wat meer op de achtergrond komt: het *aandurven* om de taal te gebruiken is belangrijker dan het foutloos spellen of een concrete toepassing van de grammatica. Vooral voor de pas beginnende leerling mag het taalniveau niet te hoog zijn - steeds moet rekening worden gehouden met zijn begin-situatie. Nu betekent dit niet dat de werkgroep geen enkele waarde meer hecht aan de formele taaloefening, maar de motivatie van de zwakkere leerling staat voorop om te voorkomen dat hij steeds meer - in alle vakken - achterblijft. Pas wanneer deze motivatieproblematiek is opgelost, moeten we meer systematische aandacht

* vert in het Nederlands: 'Leerplan voor de Zweedse Grundskola' Wolters-Noordhoff, 1971.

schenken aan de formele taalbeheersing, aldus de werkgroep. Zo merkt men over het spellen op: 'spellen is natuurlijk van belang. Maar spelfouten hebben zelden tot gevolg, dat een tekst niet wordt begrepen; een goede spelling is slechts een klein deel van het vermogen tot communicatie. Vooral praktische en maatschappelijke overwegingen hebben geleid tot afspraken over spelling. De formele training mag het werk op school dus niet overheersen'. De werkgroep wenst geen algemene richtlijnen te geven of exacte aanwijzingen wanneer er formele taal oefeningen moeten plaatsvinden; zij baseert zich vooral op onderzoekresultaten, op de leerplannen en op de empirische ervaring.

Deze SO-publikatie bevat eigenlijk voor de Zweedse leraar niet zoveel nieuws, omdat er al ruim vijf jaar wordt geëxperimenteerd met een op Freire gebaseerde methode, die door Leimar in Zweden met groot succes werd toegepast. (LTG-metode = 'Läsning pa Talets Grund').

Nieuw is wel dat het SÖ nu concreet bezig is om deze principes meer gestalte te geven. Na aanvankelijke tegenwerking werd er in 1975 in Göteborg een eerste symposium over de LTG-methode van Leimar georganiseerd. Dit bleek het startpunt voor de officiële acceptatie en voor meer gericht onderzoek.

ad 2.

Dit boek verscheen kort voor de Schoolweek 76 en stond centraal bij de sectie van de leraren moedertaal. Het boek is het resultaat van groepswork van leraren uit vooral het hoogstadium van de grundskola, uit het secundaire onderwijs en in samenwerking met een aantal wetenschappelijke assistenten van universiteiten.

De analyse van het huidige moedertaalonderwijs gaat uit van drie sleutelwoorden:

a. het vak is *versplinterd*.

de diverse onderdelen worden los van elkaar getraind: luisteren en aantekenen; bibliotheekennis; krantenlezen; proza lezen enz. Deze methodiek gaat uit van een verkeerd communicatiebegrip: de vaardigheid wordt tot iets abstracts. Het beschrijven wordt bijv. een doel op zichzelf. Wat beschreven wordt en in welk verband wordt tot een bijkomstigheid.

b. de vaardigheid wordt *abstract*.

de oefening van vaardigheden wordt abstract, omdat het onderwijsproces de vaardigheid isoleert van de werkelijkheid. Taal en vaardigheid worden doel op zichzelf in plaats van een middel tot begrip en een instrument tot het actief bewerken van echte problemen in een zinvol communicatief verband. Zo ontstaat er een gebrekkige eenheid van taal – denken – werkelijkheid en handeling.

c. *dominantie van model-inleren (preteaching)*

Dit komt er op neer dat de leerlingen een gegeven voorbeeld van de leraar of het leermiddel reproduceren. Het doel is dan om geen fouten te maken. De leerlingen mogen nimmer aan elkaar, de leraar of aan het materiaal vragen stellen. Slechts zelden kunnen ze het initiatief of besluiten nemen. Dit leidt tot passiviteit. Het model-leren is een methode van abstracte vaardigheidstraining. De tegenstelling van abstracte vaardigheidstraining is een werkelijkheidsgericht moedertaalonderwijs, waarbij pro-

bleemgericht gewerkt wordt. Dan wordt de taalvaardigheid pas een middel tot dit doel. De context van de communicatie moet zinvol zijn.

Hoe moet dit gebeuren?

De auteurs wijzen op de mogelijkheid om projectgericht te werk te gaan. Zij vinden deze methode zowel maatschappelijk relevant als verantwoord vanuit ontwikkelingspsychologisch gezichtspunt. De aansluiting tot de werkelijkheid staat steeds centraal. Hierdoor zou de versplintering tussen de verschillende taalmomenten verdwijnen en meer eenheid in het vak bereikt worden. De angst om fouten te maken zou hierdoor afnemen en de leerlingen krijgen meer zelfvertrouwen en worden meer kritisch, waarbij ze ook initiatieven leren nemen. Dan pas verdwijnen ook de tegenstellingen tussen 'belevend lezen' en informatief lezen, tussen fantasie en feiten. Pas dan aldus de auteurs zullen de massaal geproduceerde leermiddelen verdwijnen met de eindeloze invuloefeningen, bedoeld om de leerlingen bezig te houden. Pas dan kan de literatuur behandeld worden in relatie met de sociaal-historische werkelijkheid, waar deze altijd op terug valt. Pas dan wordt het moedertaalonderwijs tot een vaktheorie. Maar er bestaan nog al wat barrières! De aansluiting op de werkelijkheid en het projectonderwijs kunnen in het ergste geval een alibi worden voor formele taalbehandeling. De abstracte vaardigheidstraining is dan nog niet overwonnen. Het project of thema kan op alles en nog wat betrekking hebben; de wortel die de leerling wordt voorgehouden om te leren schrijven en lezen als doel op zichzelf. De belangstelling van de leerlingen kan ook nog kunstmatig worden opgewekt door een gemanipuleerde keuze van het thema – inclusief alle mythologie van de huidige kapitalistische samenleving en met inbegrip van alle waandenkbeelden van de cultuurindustrie. In dat geval wordt het vak Zweeds, aldus de auteurs, tot een nieuw soort keuzevak, een geïndividualiseerde hobbykamer met een sterk conserverende inslag. De werkgroep vindt het onvermijdelijk dat de vraag naar het maatschappijbeeld van het onderwijs en naar de ideologische denkbeelden van de leerlingen aan de orde komt. Hoe moet het project op gang worden gebracht; welke onderwerpen bezitten ideologisch dynamiet, die een conserverend maatschappijbeeld kunnen uitdagen in plaats van bevestigen. Tenslotte geeft de werkgroep een citaat van de Zweedse schrijver Sven Wernström: 'Er zijn schrijvers die de taal liefhebben – de bezigen. Er zijn schrijvers die iets te zeggen hebben – de communicatieven. Ik vind taal een werktuig waarmee je de werkelijkheid de baas kunt worden en een wapen om deze werkelijkheid te veranderen. Ik geloof dat iedere leerling de kans moet krijgen om zich te ontwikkelen tot een schrijver van het communicatieve type. Allereerst dient de leerling zijn eigen werkelijkheid tot uitgangspunt te nemen en dient zijn eigen taal te worden gerespecteerd – hoe afschuwelijk deze ook klinkt in de oren van iemand die zijn eigen taal alleen aanvaardt. Ook is nodig dat de leerling de dingen ook echt beleeft en dat hij te maken krijgt met situaties die vragen om nieuwe uitdrukkingsvormen. Tenslotte moeten we een einde maken aan de 'valse objectiviteit', die in werkelijkheid

alleen maar betekent een censuur op woorden, begrippen, kennis en collectief denkgood dat een plaats vindt aan de linker kant van de politieke normenschaal. Een leerling die de kans krijgt om zich een oordeel te vormen, leert al gauw hoe dit te gebruiken. Horatius wist dit toen hij zei: de kunst om goed te schrijven heeft als bron en oorsprong de KENNIS! Cato zei het nog korter: Ken je zaken dan volgen de woorden!

ad 3.

Deze laatste publikatie 'Svenskämnet i skolan' is een reader op het terrein van de didactiek van het moedertaalonderwijs en werd in opdracht van het SÖ samengesteld voor opleidingen van de klasseleraar van de grundskola. Men meent dat dit handboek de komende jaren op alle 'Lärarhögskolor' gebruikt zal worden voor de opleiding van deze leraren.

In deze publikatie vinden we een grote verscheidenheid van onderwerpen:

- moedertaal – een taal, maar ook een schoolvak
- taal als communicatiemiddel
- de doelstelling van het moedertaalonderwijs
- begripsvorming en woordenkennis
- de dialoogpedagogiek.

Speciale hoofdstukken zijn gewijd aan bijv. het taalonderwijs op de voorschool; de planning van het moedertaalonderwijs via projecten en soms in samenwerking met andere vakken; de individualisatie binnen de groep; het spreken; de logopedische problemen op school; luisteren en zien – de afbeelding als taal; drama als element van moedertaalonderwijs; lezen; het IEA-onderzoek, wat is lezen?; schrijven; spellen; de taalvormen; Zweeds als vreemde taal en tenslotte het taalcontact met de Scandinavische buurlanden.

G. Een politiek-economisch nawoord

We hebben nu een aantal hoofdmomenten binnen de Zweedse onderwijsdiscussie belicht, maar ondanks de grootschalig opgezette en zeer vakkundige beleidsonderzoeken en ondanks de vruchtbare discussies over leerplanvernieuwing en vakdidactiek, hebben we te maken met een sociaal economische situatie, die in Zweden nauwelijks verschilt van die in andere landen van het kapitalistische westen.

Hoewel de voornamelijk sociaal-democratische staf van de National Board of Education (het SÖ) zich tamelijk optimistisch uitlaat over de jeugdwerkloosheid, blijken de meest recente berichten uit de Zweedse dagbladen een andere taal te spreken. De 'structuurrationalisaties', zoals de verhullende term luidt, maken duizenden nieuwe slachtoffers: vooral in de wat afgelegen gebieden van midden- en noord-Zweden veroorzaken de fabriekssluitingen veel sociale- (incl. onderwijs-) ellende in de kleine bevolkingscentra. De jeugdwerkloosheid is hiervan slechts een symptoom.

Op allerlei wijzen probeert de nieuwe burgerlijke regering, met behulp van het beleidsinstrumentarium, dat in de loop der jaren door de sociaal-democraten werd opgebouwd, vervangende werkgelegenheid te creëren.

Ook tracht zij door middel van fikse douceurtjes aan het bedrijfsleven de ondernemers te bewegen een minimale inzet te doen bij de scholing, bijscholing en nascholing van hun surplus aan arbeidskrachten.

De werkgevers in Zweden ontvangen de nu volgende financiële steun:

- vermindering van bijdragen in sociale lasten
- compensaties voor te grote voorraden i.v.m. afzetmoeilijkheden
- bijdragen in studiekosten van het personeel: ca. Skr 4.000 per persoon jaarlijks
- werkverschaffing door de overheid – 25.000 nieuwe arbeidsplaatsen in 1977
- extra steun aan bedrijfstakken die het ergst door de crisis worden getroffen
- extra overheidsopdrachten voor een bedrag van Skr 200.000
- scheppen van nieuwe werkgelegenheid in Norrland: 450 arbeidsplaatsen
- meer om- en bijscholingscursussen in het kader van de Arbeidsmarktvoorziening (AMS): 10.000 extra plaatsen à raison van Skr 130 – 170 per dag
- extra versterking van de Gewestelijke Arbeidsbureaus met 100 man (+ toezegging van nog eens 140 man). Uitzendbureaus zijn in Zweden al vele jaren verboden – zij worden a-sociaal geacht!
- vergoeding van 75% aan de gemeenten, indien zij ervoor zorgen dat extra arbeidsplaatsen worden geschapen

Bij een volle benutting van al deze maatregelen is hiermee een bedrag van Skr 1½ miljard gemoeid. Naast deze steun aan de particuliere bedrijven zien we dat de rekening hiervoor evenals in andere Westeuropese landen door de werknemers moet worden betaald. Het recept om uit de economische crisis te komen is immers: verhoging van export, intoming van de lonen, vermindering van import. Alle overheidsmaatregelen zijn er op gericht de consumptie te beperken, maar zoals een hoogleraar in de economie, Gunnar Persson onlangs aantoonde, deze politiek leidt ook tot vermindering van de vraag naar binnenlandse produkten en dit zal de werkloosheid opnieuw verergeren. De consument is in het door de sociaal-democraten opgebouwde Zweden niet langer leidend, maar lijdend voorwerp geworden. De hoge graad van politiek bewustzijn van de werknemers, o.a. tot uitdrukking komend in de mate waarin de vakbonden kunnen optreden, maakt het onwaarschijnlijk, dat de Zweedse burger zich gewillig naar de slachtbank van het particuliere kapitaal zal laten brengen. De protesten worden luider, de burgerlijke pers maakt steeds meer melding van sociale misstanden en stakingen worden steeds veelvuldiger onder alle categorieën van werknemers.

Dat wij besluiten met deze economische-politieke aantekening aan het einde van een beschrijving over de actuele onderwijssituatie, doen wij in het besef, dat het onderwijs met talloze zichtbare en onzichtbare banden verbonden is met het reilen en zeilen van de Zweedse economie. Dat dit de laatste tijd ernstige nadelen berokkent aan vele ouders moge blijken uit het volgende citaat dat werd overgenomen uit Dagens Nyheter (9.5.77):

'14.000 werkende ouders zijn gedwongen hun kinderen zonder toezicht gedurende werktijd thuis te laten. Dit gebeurt in het belangrijke gebied Stockholm en omgeving. Ca. 1/3 van de ouders in dit gebied heeft te kampen met sociale problemen: economische moeilijkheden, slechte opleiding, werkloosheid, gezondheidsproblemen, slecht bestede vrije tijd, slechte woningen, verkeersoverlast en luchtverontreiniging. Er bestaan duidelijke risicogroepen, waaraan de jongste oudergroepen van 19 – 29 jaar er het slechtst aan toe zijn.'

Deze sombere constatering uit een officieel rapport van het Directoraat-Generaal van Sociale Zaken – het SOMI-rapport – leiden tot niet geringe twijfel over de mogelijkheden van onderwijsvernieuwers om in de huidige sociaal-economische context hun beleidsplannen ten uitvoer te brengen.

J. de Reus

Literatuur

- Utbildningssamhället 76/77. Liber Läromedel, Stockholm 1976
Schyl-Bjurman, Dialogpedagogik, Liber Läromedel Lund 1976
Svenskämnet i Skolan, Lagstadiet. Mellanstadiet. Liber Läromedel 1976
Basfärdigheter i Svenska. SÖ Handledningar. SÖ 1975
Brodow Bengt e.a., Svenskämnets Kris. Liber Läromedel Lund 1976
Persson, Gunnar, 'Ett alternativ för svensk ekonomi: Minska frihandeln – rädda sysselsättningen in Dagens Nyheter 17.5.77
Socialstyrelsens Levnadsniva – och miljöstudie (SOMI) i Stockholms län.
Lärarytbildningens specialiseringsgrad: LUT-sekretariat, Skeppargatan 51, 114 58 Stockholm.